

Ігор Ситий

ЧЕРНІГІВСЬКЕ ВИДАННЯ «АКАФІСТЫ С КАНОНЫ» 1785 р.

Стаття присвячена виданню друкарнею Чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря книги «Акафісти с канони».

Ключові слова: книга, друкарня, Чернігівський Троїцько-Іллінський монастир, Києво-Печерська лавра.

У Державному архіві Чернігівської області (ДАЧО) зберігається невелика підбірка документів під назвою «Справа про надання дозволу Чернігівському Троїцькому монастирю видати книгу «Акафісти та канони». У ній на п'яти аркушах вміщено п'ять документів, які розкривають механізм цензурування книг чернігівської друкарні у другій половині XVIII ст. та висвітлюють взаємини чернігівських та київських друкарів.

Відомо, що указом Синоду від 21.02.1721 р. київській та чернігівській друкарням було заборонено друкувати будь-які книги без його дозволу¹. Цензурний тиск особливо посилювався з 1743 р., хоча під впливом реалій у 1787 р. Синод був вимушений дещо його послабити, дозволивши переглядати чернігівські видання тільки київському митрополиту². Ця ситуація негативно позначилася на тематиці книг чернігівської друкарні, яка вимушено переключилася на друк, головним чином, церковно-службової літератури³.

До цих важких часів в історії друкарні і належить видання зазначеної у заголовку книги. Це була перша і остання книга під такою назвою. Її обсяг 277 арк., розмір 4⁰. Тетяна Каменева писала, що за складом і художнім оформленням видання наслідувало київські, а багато гравюр та заставок скопійовано з київського видання 1758 р.⁴ Проте, згідно з документом № 3, прототипом послугувало видання 1783 р.

Варто також зазначити, що книга під такою назвою уперше була надрукована київською друкарнею у 1702 р.⁵ З цього приводу цікава інформація міститься у документі № 5, з якого випливає, що такі книги почали друкуватися ще 1606 р.! Проте відомо, що київська друкарня започаткувала свою діяльність тільки у 1616 р. Ймовірно, це або помилка, або за цим криється ще не відомий факт щодо початків книгодрукування у Києві.

Документ № 1 дозволяє уточнити дату друку чернігівського видання - воно відбулося до 27 жовтня 1785 р. Документи № 1 та 2 проливають світло на технічний бік цензурування. Його проводили вчителі Чернігівської семінарії, маючи на руках прототип та «новонапечатаний» примірник.

Варто зауважити, зазначена книга зберігається у багатьох бібліотеках та музеях, зокрема, у Чернігівському обласному історичному музеї імені В.В. Тарновського⁷.

На нашу думку, публікація виявлених документів збагатить наше уявлення про минувшину, зокрема заповнить наявні лакуни в історії друкарні Чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря.

Тексти документів подаються у порядку їхнього розташування у справі і відтворені з наближенням до оригіналу та збереженням літери «-Ь». Курсивом подані пізніші дописки. Зазначені статус документа, його технічні характеристики, вихідні дані.

© Ситий Ігор Миколайович - кандидат історичних наук, науковий співробітник Чернігівського музею ім.В.Тарновського.

№ 1

1785 ноябр. 3 д. отослат к рассмотрению учителям

Ясне в богу преосвященнейшему Феофилу епископу черниговскому и
нежинскому Троицкого Ильинского Черниговского монастыря от архимандрита
Поликарпа з братиею

Репорт

№ 2294

С числа новонапечатанных сего монастыря в типографии противу экземпляра
Киевопечерския Лавры книг именуемых Акафисты с каноны один экземпляр при
сем по силеуказных повелений с экземпляром Киевопечерския Лавры вашему
преосвященству представляя покорнейше прошу кому следует повелеть противу
вышеписанного экземпляра повеление и том учинить милостивое определение.

Архимандрит Поликарп с братиею.

1785 года октября 27 д.

№ 83

Оригінал, брунатне чорнило, філігрань: «ЯМСЯ 1782». ДАЧО. - Ф. 679.
- Оп. 1. - Спр. 1611. - Арк.1.

№ 2

Указ Ея императорскаго величества самодержицы всероссийския и духовной
его преосвященства Черниговской консистории училищной Черниговской семи-
нарии префекту иеромонаху Давиду с учителями

Прошлого ноября 3 Троицкого Ильинского Черниговского монастыря умершо-
го архимандрита Поликарпа при репорте представленный его преосвященству с
выпечатанных в типографии оного монастыря книг именуемых Акафистов с каноны
для освидетельствования противу экземпляра по дозволению Святейшаго Синода на-
печатаннаго в Киевской типографии при сем к ней посылается котораго за поверкою
буди отищутся каковы ошибки с випискою тех ошибок представить его преосвящен-
ству. 1786 года генваря 10 дня.

Подпис

наместник иерей Григорий
в исправлении дел Семен Павловский

канцелярист Иосиф Сосновский

Чернетка, брунатне чорнило, філігрань: «...84». ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 1.
- Спр. 1611. - Арк. 2.

№ 3

№ 1211

Промемория из духовной Чер: конс. в духовный Киевопечерския Лавры собор

По поводу напечатанных в Черниговской типографии противу экземпляра ки-
евской а не московской типографии книг Акафистов с каноны конс. сей потребно
иметь сведения по какому указу оной экземпляра 783 года напечатан и буди особой
на то есть указ Святейшаго прав: Синода то благоволит духовный собор прислать с
оного в конс. за справкою точную копию. 1785 года декабря 9 д.

Подпис

наместник иерей Григорий
в исправлении дел Семен Павловский

канцелярист Иосиф Сосновский

Чернетка, брунатне та сіре чорнило, філігрань: «...І Ъ». ДАЧО. - Ф. 679.
- Оп. 1. - Спр. 1611. - Арк. 3.

№ 4

1785 декабря 30 записав отдать в повитье и доложить № м 2271
Промемория Киевопечерския Лавры из духовнаго собора в
Чернеговскую духовную консисторию

В сходствие полученной из оной консистории в сем соборе промемории о присилки ежели есть в здешней Лавре особой Святейшаго правительствующаго Синода указ на печатание по экземпляру лаврскому книг Акафистов с каноны как по справки оказалось, что в прошлом 781 году в Святейшем правительствующем Синоде от Лавры прошено было дозволения оную книгу Акафисты с каноны выпечатать в Лаврской типографии по прежним лаврским экземплярам, в разсуждении, что на сию книгу московских эсемпляров нет, почему за истребованием от Лавры Святейшим Синодом объяснения, что имянно в оную и с каких книг внесено или сверх печатанных в Московской типографии книг прибавлено и о прочем 782 года июня 27 дня присланным в Лавру особим указом дозволено те книги Акафисты с каноны печатать: для того определено с онаго Святейшаго правительствующаго Синода указа в духовную Чернеговскую консисторию при ответной промемории отправить за справку копию, которая и отправляется при сей. 1785 года декабря 21 дня.

Наместник иеромонах Каллист

В должности реэнта иеромонах Иоасаф

Канцелярист Максим Прозоров

Оригинал, темно-брунатне чорнило, філігрань: «Рго Раттіа». ДАЧО. - Ф. 679.
- Оп. 1. - Спр. 1611. - Арк. 4.

№ 5

Копия

Указ Ея императорскаго величества самодержицы всероссийскмя из
Свят йшаго правительствующаго Синода Киевопечерския Лавры архимандриту
Зосиме с соборною братиею

Святейшему правительствующему Синоду репортом от 17 февраля сего года от вас архимандрита и приложенным при том по указу Святейшаго Синода о печатаемой пред сим в Лаврской типографии книги имянуемой Акафисты с каноны объяснением представленно что в ту книгу из других внесено и сверх печатаемых в Московской типографии книг прибавлено и что те Акафисты с каноны по желанию и прошению духовнаго и мирскаго разнаго звания людей еще с 1606 го года в Лавре печатать начаты, а в 1728 м году и указом Святейшаго Синода то Лавре дозволено, до и нын приходящия в Лавру богомолцы продажи оных книг требуют, почему о печатании их и просили вы от Святейшаго Синода указа и по указу Ея императорскаго величества Святейший правительствующий Синод приказали: означенную книгу Акафисты с каноны в разсуждении того, что их по данному еще в 1728 м году от Святейшаго Синода указу печатать дозволено данным по разсмотрении Святейшим Синодом той книги никакой противности Святей Церкви в ней не найдено, а при том и для народнаго удовольствия в той Лаврской типографии печатать дозволить но с тем чтоб против прежних выходов ни чего в них излишняго печатаемо не было. Июня 4 го дня 1782 года.

Подлинной подписал обер секретарь Апполос Наумов. Скрепил секретарь Павел Стражев. Справил регистратор Степан Чернявский.

С подлинным читал канцелярист Максим Прозоров

№ 2836 полу: 1782 года июня 27 д. № м 973 м

Копія, темно-брунатне чорнило, філігрань: «Рго Ратхіа». ДАЧО. - Ф. 679.
- Оп. 1. - Спр. 1611. - Арк. 5.

1. Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания // Труды Государственной библиотеки имени В.И. Ленина. - М., 1959. - Т. III. - С. 237.
2. Там само. - С. 240.
3. Там само. - С. 239.
4. Там само. - С. 328.
5. Запаско Я., каевич Я. Каталог стародруків, виданих на Україні. - Львів, 1984. - Кн. 2. - Ч. 1 (1701-1764). - С. 17.
6. Запаско Я., каевич Я. Каталог стародруків, виданих на Україні. - Львів, 1981. - Кн. 1 (1574-1700). - С. 38.
7. Колекція кириличних стародруків із зібрання Чернігівського історичного музею ім. В.В. Тарновського. Каталог / Упор. Ситий І., Половникова С. - К., 1998. - С. 164.

Статья посвящена изданию типографией Черниговского Троицко-Льинского монастыря книги «Акафисты с каноны».

Ключевые слова: книга, типография, Черниговский Троицко-Льинский монастырь, Киево-Печерская лавра.

The article describes the activity of Chernigiv Illinska typography in the of the 18 century. The attachment contains the documents, which throw light upon the process of preparation and printing in Chernigiv in 1755 of the work «Acafisty s canony».

Key words: Chernigiv, printing-hous, book «Acafisty s canony», Kiev-Pechersk Lavra.

